

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ОГЛЯДУ ПРІОРИТЕТІВ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Плющик І.А., Огородник Р.П.

Проведено порівняльний аналіз структури зовнішньої торгівлі Херсонської області, розглянуто основні фактори, що її визначають на сучасному етапі. Визначені пріоритети та напрями промислового економічного розвитку Херсонської області.

Постановка проблеми. Постійно зростаюча нестабільність макро- та мікроекономічного середовища, виклики та наслідки глобалізації, зростання взаємозалежності країн світу, тісного переплетіння економік призводять до необхідності постійного пристосування та корегування пріоритетів економічного розвитку з огляду об'єктивних змін що відбуваються на всіх рівнях.

Херсонська область вважається аграрним регіоном з переважною орієнтацією на експорт продукції рослинництва та продуктів харчування, тому є досить актуальним аналіз змін у структурі зовнішньої торгівлі та визначення пріоритетів регіонального розвитку.

Аналіз публікацій і досягнень за вказаною проблемою. Проблеми стратегічного розвитку регіонів висвітлені в працях В.Д. Андріанова, С.Ю. Глазьева, Л.В. Дейнеко, М.Долішнього, С.І. Дорогунцова, М.І. Захматова, С.Г. Камолова, Є.Г. Кочетова, М.А. Кравця, Є.Г. Крука, А.С. Лисецького, А.А. Мальцева, Б.М. Мочалова, М.Панича, В.А. Смирнова, І.П. Фамінського, А. Цигичко, Л.Г.Чернюк, та інших учених економістів. Вони розглядають стратегічний розвиток регіонів в різних аспектах (природно-ресурсний, економічний, ресурсний, об'єктний, господарсько-об'єктний і т.д.).

Використання стратегічного підходу при здійсненні зовнішньоекономічних зв'язків присвячена значна кількість досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема, І. Ансоффа, Дж. Куїнна, Ч. Макмілана, Р. Мінцберга, Л. Абалкіна, М. Гельвановського, Ф. Хайека. Разом з тим слід зазначити недостатню опрацьованість проблематики впливу змін у структурі економіки окремо взятих областей на розвиток зовнішньої торгівлі та загального економічного зростання.

Метою статті є оцінка структури зовнішньої торгівлі Херсонської області у порівнянні з загальною та дослідження впливу її змін на пріоритети економічного розвитку області.

Викладення основного матеріалу. Херсонщина має розвинуту промисловість, агропромисловий та рекреаційний комплекси. Окремі сектори промисловості мають таку спеціалізацію: суднобудування, сільськогосподарське машинобудування, радіоелектроніка, електротехніка. За останнє десятиріччя нафтопереробка і легка промисловість втратили свою роль у економічному розвитку області – через відсутність сировинної бази та можливостей для переорієнтації виробництв довгий час майже не працюють одні з найбільших в Україні Херсонський нафтопереробний завод та Херсонський бавовняний комбінат.

Сільське господарство області спеціалізується на вирощуванні високоякісного продовольчого зерна озимої пшениці, кукурудзи, рису, соняшника, а також баштанних культур. Досить широко розвинуто в області тваринництво м'ясо-молочного напрямку. Сприятливі кліматичні умови дозволили утворити в області ефективне садівництво та виноградарство.

Природні ресурси Херсонщини відзначаються широким різноманіттям. В області відкрито багато родовищ нерудних будівельних матеріалів. На Арабатській стрільці розробляється Стрелкове родовище газу. На півострові Чонга виявлено унікальне родовище термальних вод, які містять до 36% йоду. На території області є два великих центри видобутку кам'яної солі.

Херсонська область займає вигідне географічне положення і знаходиться на перетині транзитних транспортних коридорів. Сприятливим фактором економіко-географічного розташування області є її близькість до промислових центрів Донецького та Запорізького регіонів та виходу до Чорного, Азовського морів, Дніпро-Бугського лиману та річки Дніпро.

Зростає значення Чорноморського регіону як перспективного вузла транспортних комунікацій і торговельних зв'язків Європи та Азії. Через Чорне море вже зараз пролягають морські вантажні лінії, які є продовженням чотирьох транспортних шляхів: Євразійського транспортного коридору (ТРАСЕКА), Критського коридору №9, нового та перспективного транспортного коридору – Балтика – Чорне море та кільцевого (Навкруги Чорного моря) транспортного коридору, який зв'язує країни Чорноморського економічного співробітництва [1].

Обсяг експорту товарів за січень–серпень 2012 року становив 203,7 млн. дол. США, імпорту – 214,9 млн дол. Порівняно з січнем–серпнем 2011 р. експорт зменшився на 4,2%, імпорт – збільшився на 43%. Від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 11,3 млн дол. (у січні–серпні 2011 р. було позитивне – 62,4 млн дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,95 (за січень–серпень 2011 р. – 1,4).

Зовнішньоторговельні операції товарами підприємства області здійснювали з партнерами 108 країн світу.

До країн СНД було експортовано 47,5% усіх товарів, до країн ЄС – 22,6% (у січні–серпні 2011 р. – відповідно 41,2% та 29,1%).

Найбільші обсяги експортних поставок здійснювались до Російської Федерації – 24,7% від загального обсягу експорту, Казахстану – 9%, Туреччини – 8,6%, Нідерландів – 4,6%, Хорватії – 4,2% та Молдови – 4%. З країн СНД імпортовано 7,1% усіх товарів, з країн ЄС – 22,4% (у січні–серпні 2011 р. – відповідно 14% та 38,5%).

Найбільшу питому вагу у загальному обсязі імпорту мали: Бразилія – 14,9%, Китай – 14,3%, США – 11,9%, Туреччина – 7,8% та Еквадор – 7,3%. Основу товарної структури зовнішньої торгівлі області складали продукти рослинного та тваринного походження, механічні та електричні машини, готові харчові продукти.

У загальному обсязі експорту товарів порівняно з січнем–серпнем 2011 р. збільшилась частка електричних машин з 13% до 14,2%, деревини і виробів з деревини – з 6,3% до 10,1%, зернових культур – з 8,5% до 9,2%, суден – з 2,8% до 6,8%, виробів з чорних металів – з 3% до 4,1% молока та молочних продуктів, яєць птиці, натурального меду – з 1,6% до 4%. Натомість зменшилась частка насіння і плодів олійних рослин з 15,3% до 10,8%, залишків і відходів харчової промисловості – з 7,2% до 6,3%, алюмінію і виробів з нього – з 5,4% до 3,2%, чорних металів – з 5,2% до 0,5% та інших [2].

Для більш ретельного аналізу зовнішньої торгівлі проведено порівняльний аналіз структури зовнішньої торгівлі товарами Херсонської області та по Україні за 2010-2012 роки (табл. 1, 2).

Як видно з таблиці 1 найбільшу питому вагу в експорті Херсонської області у 2010-2011 рр. займали продукти рослинництва, готові харчові продукти, недорогоцінні метали та вироби з них, машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання, засоби транспорту та перевищували цей показник у структурі України. Найменшу питому вагу (менше 1%) мали – продукція хімічної галузі,

Таблиця 1

Порівняльний аналіз структури експорту товарів Херсонської області та України, % (складено за даними [3, 4])

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2010			2011			2012		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1,5	2,3	0,8	1,4	2,8	1,4	1,4	3,6	2,2
II. Продукти рослинного походження	7,7	25,1	17,4	8,1	31,7	23,6	13,4	32,6	19,2
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	5,1	1,2	-3,9	5	1,2	-3,8	6,1	1,2	-4,9
IV. Готові харчові продукти	5,0	17	12,0	4,3	17,5	13,2	5,1	17,1	12,0
V. Мінеральні продукти	13,1	1	-12,1	15	0,6	-14,4	11,1	0,3	-10,8
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей	6,8	0,1	-6,7	7,9	0,1	-7,8	7,4	0,2	-7,2
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	1,3	1,4	0,1	1,4	1,6	0,2	1,5	1,4	-0,1
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	0,3	0	-0,3	0,2	0	-0,2	0,2	0	-0,2
IX. Деревина і вироби з неї	1,6	2,8	1,2	1,6	6,2	4,6	1,5	8,5	7,0
X. Маса з деревини або інших целюлозних матеріалів	1,8	1,8	0	1,6	1,3	-0,3	1,6	0,6	-1,0
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	1,4	0,7	-0,7	1,3	0,3	-1,0	1,1	0,7	-0,4
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,3	0	-0,3	0,3	0	-0,3	0,3	0	-0,3
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,8	0,3	-0,5	0,8	0,2	-0,6	0,8	0	-0,8
XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	0,1	0	-0,1	0,1	0	-0,1	0,2	0	-0,2
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	33,7	17,0	-16,7	32,3	13,5	-18,8	27,5	8,2	-19,3
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	11	12,7	1,7	9,9	18,5	8,6	10,2	18,3	8,1
XVII. Засоби транспорту	6,3	16,5	10,2	7,1	4,3	-2,8	8,7	6,9	-1,8
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,5	0,2	-0,3	0,4	0,2	-0,2	0,4	0,2	-0,2
XX. Різні промислові товари	0,8	0	-0,8	0,8	0	-0,8	0,9	0	-0,9
Товари, придбані в портах	0,1	0	-0,1	0	0	0	0	0	0
Різне	0,6	0,1	-0,5	0,5	0,1	-0,4	0,6	0,1	-0,5

1 - Україна

2 - Херсонська область

3 - відхилення

шкуру необроблені та шкіра вичищена, текстильні матеріали та текстильні вироби, вироби з каменю, гіпсу, цементу, прилади та апарати оптичні, фотографічні та мали від'ємне відхилення порівняно зі структурою по цим групам в Україні.

Дещо змінюється співвідношення між товарними групами у експорті області у 2013 році. Так зменшуються показники питомої ваги недорогоцінних металів та виробів з них та засобів транспорту, відхилення від загальноукраїнської структури стає від'ємним. Позитивним моментом є збільшення питомої ваги машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання та також продукції рослинництва (рис.1).

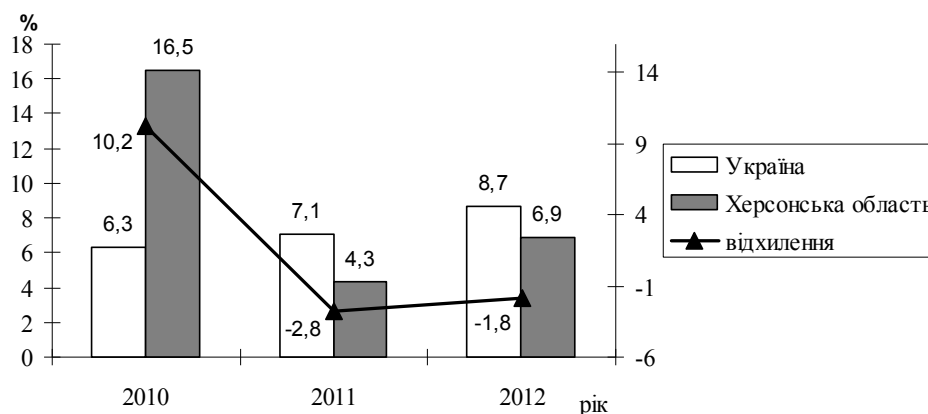

Рис.1. Динаміка питомої ваги експорту за товарною групою XVII «Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби»

Враховуючи негативну тенденцію до збільшення від'ємного значення сальдо зовнішньої торгівлі Херсонської області на протязі останніх років можна бачити, що експорт області все більше стає аграрним, причому з орієнтацією на сировину – не перероблена продукція рослинництва з низькою доданою вартістю. Зменшення обсягів виробництва та реалізації традиційно експортоорієнтованого суднобудування та промисловості негативно відбивається як на соціальному аспекті (зменшення робочих місць, втрата кваліфікованих кадрів) так і на економіці – вимивання фінансових ресурсів області (оплата імпортованих товарів та, відповідно, доданої вартості за кордоном). Високі ризики аграрного виробництва через кліматичні зміни зменшують потенціал економічного розвитку області.

Таблиця 2

**Порівняльний аналіз структури імпорту товарів Херсонської області
та України, % (складено за даними [3, 4])**

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2010			2011			2012		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	2	0,2	-2	1,3	2	0,7	2	0,1	-2
II. Продукти рослинного походження	2,6	6,8	4,2	2,2	5,3	3,1	2,9	3	0,1
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,7	0	-1	0,6	0	-1	0,5	0	-1
IV. Готові харчові продукти	4,1	5,5	1,4	3,7	9,4	5,7	3,5	6,8	3,3
V. Мінеральні продукти	35	5	-30	36	4,2	-32	33	4,9	-28
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей	11	12	1,6	9,7	8,9	-1	10	10	0,1
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	6	12	6,4	5,4	8,9	3,5	5,3	9,7	4,4
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	0,3	0	-0	0,2	0	-0	0,3	0	-0
IX. Деревина і вироби з неї	0,6	6,7	6,1	0,5	8,2	7,7	0,4	4,8	4,4
X. Маса з деревини або інших целюлозних матеріалів	2,7	1,1	-2	2,2	0,7	-2	2,1	1,7	-0
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	3,3	5,4	2,1	2,4	1,9	-1	3	1,8	-1
XII. Взуття, головні убори, парасольки	0,8	0	-1	0,4	0	-0	0,9	0	-1
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	1,5	3,5	2	1,4	3,3	1,9	1,3	3,2	1,9
XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	0,5	0	-1	0,9	0	-1	0,6	0	-1
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	6,8	10	3,3	6,9	7,6	0,7	6,2	11	4,4
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	13,4	19,7	6,3	15,5	28,3	12,8	15,5	32,8	17,3
XVII. Засоби транспорту	6	5,8	-0,2	7,5	7,6	0,1	9,5	5,5	-4
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	1,5	0,5	-1	1,3	0,4	-1	1,4	1,1	-0
XX. Різні промислові товари	1,1	4,4	3,3	1	2,6	1,6	1,2	2,8	1,6
Товари, придбані в портах	0,4	0	-0	0,5	0,3	-0	0,4	0,6	0,2
Різне	0,2	0,5	0,3	0,1	0,3	0,2	0,1	0,4	0,3

1 - Україна

2 - Херсонська область

3 – відхилення

Аналізуючи структуру імпорту Херсонської області можна виділи товарні групи з найбільшою питомою вагою: у 2010 році - машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, недорогоцінні метали та вироби з них, у 2011 – наряду з традиційними групами імпорту відбулось збільшення питомої ваги імпорту машин та обладнання, готових харчових виробів, у 2012 році третину імпорту займають машини та обладнання, значення біля 10% мають групи хімічної галузі, полімерів та недорогоцінних металів та виробів з них. По всіх цих групах є позитивне відхилення від значень структури загального імпорту в Україну.

Така структура імпорту пояснюється насамперед необхідністю забезпечення агропромислового і переробного комплексу області у хімічних добривах та засобах обробки, широким використанням полімерних матеріалів у виробництві та будівництві і необхідністю забезпечення технікою та обладнанням сільгоспгосподарств (рис.2).

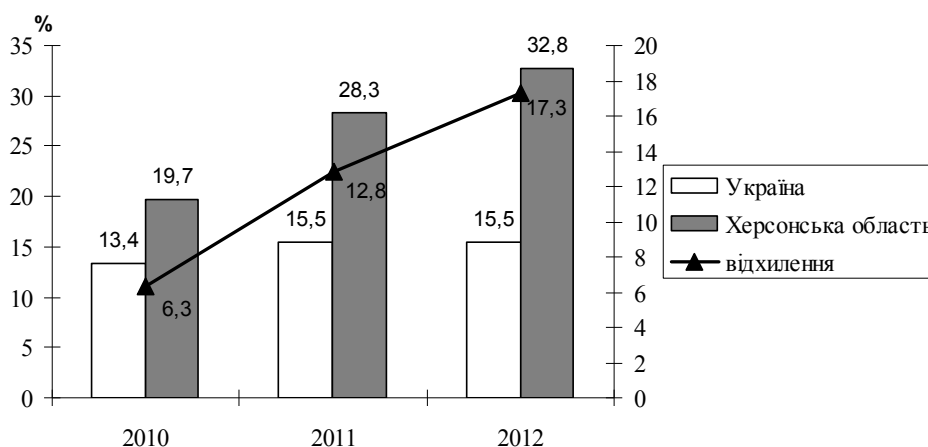

Рис.2. Динаміка питомої ваги імпорту за товарною групою XVI «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання»

Проведений аналіз показав, що структура експорту та імпорту не є досить позитивною та не закладає підґрунття для економічного розвитку Херсонської області. Зменшення промислового виробництва та переорієнтація на сільськогосподарське виробництво не сприяє соціальному та економічному зростанню регіону, оскільки агропромислове виробництво має невелику додану вартість для саме виробника, більшу частину вартості з'являється у процесі реалізації через численну низку посередників. В той же час промислове виробництво

машин та устаткування забезпечує більше важке машинобудування ніж аграрне виробництво. Традиційна галузь суднобудування Херсона та області знаходиться під значним тиском як внутрішніх (Миколаїв) так і зовнішніх суднобудівників (Корея, Китай, Німеччина), крім того є багато внутрішніх стримуючих факторів (державна власність, правове регулювання). Нафтопереробна та легка промисловість Херсона так і не змогла оговтатись після розпаду СРСР. Також можна зазначити неналежне використання природних ресурсів області, а саме виробництво будівельних матеріалів, недостатню переробку сільськогосподарської продукції,

Наряду з добрими природно-кліматичними умовами, сприятливими для господарювання та відпочинку, до потенціалу області можна віднести і такі чинники:

- наявність ресурсного потенціалу для розвитку галузі будівельних матеріалів: цементної сировини, пісків;
- можливість розвитку рибпромислової галузі;
- висока природна родючість землі;
- забезпеченість сільськогосподарськими угіддями в розрахунку на одного мешканця;
- забезпеченість ранніми видами овочів, фруктів, баштанових культур;
- наявність унікальних заповідників, парків, заказників, видів флори і фауни;
- наявність пам'яток історії, археології, архітектури, культури та мистецтва [1].

Економічний розвиток області повинен базуватись на певних принципах, якими мають бути:

- оновлення базових галузей економіки через модернізацію та впровадження інновацій;
- диверсифікація економіки за рахунок використання особливостей регіону;
- впровадження енергозбереження та енергоефективних технологій;
- зменшення екологічного навантаження на населення та території;
- підвищення інвестиційної привабливості регіону [5].

Програмою економічного, соціального та культурного розвитку Херсонської області на 2013 рік передбачено збільшення обсягів зовнішньоторговельного обороту товарів та послуг до 2013 року на 1,5%

за рахунок збільшення експорту продукції сільського господарства (ВАТ «Херсонський комбінат хлібопродуктів», ЗАТ «Фрідом Фарм Інтернешнл»), готових харчових продуктів (ЗАТ «Херсонська кондитерська фабрика», ЗАТ «Чумак», ВАТ АПФ «Таврія»), транспортних засобів та шляхового обладнання (ПрАТ «Херсонський суднобудівний завод», ДП «Палада», ПАТ «Бериславський машинобудівний завод», ПАТ «Завод крупних електричних машин», ТДВ «Херсонський електромеханічний завод», ВАТ «Каховський завод електрозварювального устаткування», ТОВ «Новокаховський електромеханічний завод», ТОВ «Завод будівельних матеріалів № 1») [6].

Для досягнення зазначених результатів необхідно провести такі заходи:

- визначити основних експортерів певної продукції і створити по них базу даних;
- визначити номенклатуру товарів, що експортуються, і створити по них базу даних;
- виявити основні ринки збуту і провести їх класифікацію, а також визначити експортерів, які працюють на них;
- виділити великих експортерів по певній продукції і по галузі в цілому;
- визначити, яку вартість експорту формують підприємства, що мають певне значення в експортній квоті області;
- виявити міру залежності конкретних виробників від імпорту сировини, матеріалів, деталей з метою визначення можливості проведення диверсифікації імпорتنих поставок;
- визначити основних учасників інфраструктури ЗЕД та необхідність її поліпшення [7].

Висновки. Необхідно звернути увагу на розвиток промисловості області яка б забезпечувала розвиток агропромислового комплексу – сільськогосподарського машинобудування, виробництво товарів сільгосппризначення, полімерних матеріалів, біохімічного виробництва, тобто забезпечуючих виробництв на основі новітніх технологій та досягнень науки. Це дозволить вирівняти дисбаланс у розвитку галузей області, призведе до покращення соціальних та економічних параметрів, збільшить експортні можливості виробників Херсонської області, сальдо зовнішньої торгівлі товарами стане позитивним. Подальшого дослідження потребують можливості та оцінка ефективності розвитку виробництв, що забезпечують сільське господарство, області.

Література

1. Українські кластери Херсонська область / Режим доступу : <http://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2005-study/kherson-oblast/>
2. Херсонська торгово-промислова палата Економіка регіону / Режим доступу : <http://www.tpp.ks.ua/khersonskij-region/ekonomika-regionu.html>
3. Державна служба статистики України / Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
4. Головне управління статистики у Херсонській області / Режим доступу : <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/>
5. Стратегічний моніторинг розвитку регіонів / Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/reg_monitor-3699a.pdf
6. Програма економічного, соціального та культурного розвитку Херсонської області на 2013 рік та прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку області до 2015 року (проект) / Режим доступу : www.oda.kherson.ua/upload/tekst-programi.doc
7. Федорець Л.М. Модель стратегічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності Черкащини // Бізнес-Навігатор. – 2010, № 3 (20) / Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Biznes/2010_3/2010/03/100303.pdf

Abstract

Plyushchyk I.A., Ogorodnyk R.P.

Comparative analysis of foreign trade of Kherson region on priorities for economic development background

A comparative analysis of foreign trade of the Kherson region are conducted. The basic factors that determine foreign trade of the Kherson region nowadays are considered. Priorities and areas of industrial economic development of the Kherson region are identified.